

Den fynske mæcén apoteker Sibbernsen (1850-1931)

Habent sua fata libelli

Af *Preben Hahn-Thomsen*

Omtrent midtvejs ad den smukke kystvej mellem Svendborg og Fåborg vil den rejsende bemærke et anlæg, der vinkelret krydser vejen: Ud mod kysten en mindsten for Genforeningen, ind i landet en – lidt forvokset – stendysse og bag den en statue, den kyn-dige straks genkender som en bronzeafstøbning af *Thorvaldsen*: Hebe. Det hele afsluttes af en neoklassisk, italienskpræget bygning, Vester Skerninge apotek. Anlægget skyldes en mand, der fra 1903 til 1931 var apoteker her, og til hvis navn man roligt tør hæfte det, der siden *Gajus Maecenas*¹⁾ har været ærestitel for dem, der rundhåndet støttede kunst og kultur. Og han var ikke blot mæcén i Vester Skerninge; hele Danmark – for øvrigt også Island – har nydt godt af hans gavmildhed, selv om hans fødeby blev universalarving.

Albert Eduard Sibbernsen fødtes d. 18. juni 1850 i Nyborg som søn af overhornblæser *Jacob Sibbersen* og hustru *Johanne Elisabeth*, f. *Hansen*. Faderens flotte titel refererede kun til underofficer, og i det datidige, særdeles spidsborgerlige Nyborg har familien ikke rangeret højt på hverken den sociale eller den økonomiske rangstige. Derimod synes hjemmet at have været rigt på de skatte, som møl og rust ikke fortærer; både Alberts og hans bror *Ingvards* liv viser en så udsædvanlig høj social etos, at de allerede må være præget af barndomshjemmet.

Men da Albert i foråret 1865 havde taget præliminæreksamen fra Nyborg Realskole,²⁾ ophørte barndommen; sin uddannelse måt-

Apoteker A. E. Sibbernsen, fotograferet i 1888

te han selv klare. Nu var farmacien en vej, som ikke sjældent blev trådt af intelligente almuesønner i datiden: Faget krævede dengang ikke studentereksamen, og kun under de 1½ års studier i København var man helt uden indtægt. Lønningerne var meget ringe, men arbejdet var i alt fald afvekslende, og for særligt dygtige var der mulighed for avancement. D. 1. maj 1865 begyndte unge Sibbernsen som discipel på Nyborg apotek, det nu nedlagte Løve apotek.³⁾ Læretiden varede dengang 3½ år med en arbejdstid fra kl. 7 til 20 uden anden afbrydelse end måltider, der indtoges på apoteket; dette honoreredes med ca. 50 kr om måneden, selv om Sibbernsen, der jo kunne bo og spise hjemme, nok har oppebåret en lidt højere løn.⁴⁾ 29. april 1869 afsluttede han den praktiske prøve, „Medhjælpereksamen“, var nu „exam. pharm“, men for at blive apoteker måtte han endnu studere halvandet år. Penge til studiet

opsparede han gennem 4 år, hvor han var medhjælper på Terndrup apotek, og efter 1½ år på „Den pharmaceutiske Læreanstalt“ blev han 1875 cand. pharm. med første karakter. Han begyndte provisoritiden på det nu nedlagte Kgl. Frederiks Hospitals apotek, hvor han konditionerede 10 år for derfra at arbejde 4 år på Kultortvets apotek. Derfra kom han til Østerbro apotek, hvor han blev i 15 år.⁵⁾ Fynboen var blevet københavner.

Sagen var, at Sibbernsen havde mødt sit livs store kærlighed, en kærlighed, han forblev tro til sit sidste åndedrag, og for hvilken han – i egentligste forstand – ofrede alt! Den havde ikke kvindeskikkelse – han giftede sig aldrig – det var kunsten, han havde tabt sit hjerte til. Tydeligvis har han ejet en medfødt og umiddelbar modtagelighed for skønheden, en modtagelighed, som fik yderligere næring gennem venskabet med billedhuggeren *Carl Aarsleff* og gennem den kreds af kunstnere, han ved Aarsleff kom i forbindelse med; men når man heraf har villet slutte, at Sibbernsen selv var en kunstnernatur,⁶⁾ er det utvivlsomt et skud over målet. Intet hos Sibbernsen tyder på original skaberevne. Hans kunstnervenner – og da ganske særligt Aarsleff – var udpræget eklektikere; men navnlig må hans medfødt gode smag, som han år for år skærpede, have givet ham erfaring for, at kritiker og kender for så vidt er sterile, som de kun grumme sjældent selv skaber noget. Desuden behøvede Sibbernsen ikke at leve *af* kunsten; han kunne tillade sig at leve *for* den.

Var han end autodidakt, gjorde han sit arbejde des mere grundigt; hans eksemplar af P. Hansen: *Illustreret Dansk Litteraturhistorie I–II* vidner herom. Men den vidner desuden om hans taknemmelighed, thi ved siden af studieeksemplaret af 1886, der er slidt som en regimentsfane, ejede han et håndindbundet dobbeltbind. Bindene er udført af Carl Petersen med talløse beslag og spænder for at virke så „middelalderlige“ som muligt; de minder snarere om bøger fra langobardisk tid, og de er utroligt upraktiske, må bl.a. opbevares i trækassetter for ikke at skære de omkringstå-

ende bøger itu. Men rent teknisk er de unægteligt blændende fint arbejde.

Selv var han en smuk mand med en pragtfuld skikkelse, som han holdt spændstig ved lange fodture og anden motion og ved en nøjsom, for ikke at sige spartansk levevis. I sin ungdom stod han model til adskillige af Aarsleffs statuer, og endnu som halvfjerdsårig levede han så asketisk som en munk; men da havde han også alle sine tænder i behold og kunne tage sit daglige havbad fra sidst i april til hen i oktober⁷). Det strengere liv som landapoteker kunne ikke skræmme en sådan mand, og 7. maj 1903 fik han bevilling til Vester Skerninge apotek, som han overtog samme år d. 26. oktober.⁸) Københavneren var atter blevet fynbo.

Han tog straks fat med at få arealet mellem apotek og landevej ryddet, og så udlagde han det til et nydeligt anlæg, hvori han på 5-årsdagen for sin tiltrædelse afslørede en legemsstor afstøbning af Thorvaldsens statue „Hebe“, der siden har været apotekets bomærke på brevpapir, receptkuverter og etiketter. Men det er typisk, at anlæg og statue ikke tilhører apoteket: 2 år efter afsløringen skænkede Sibbernsen det hele til byen⁹).

Med sin bror, *Ingvard*, der som ung var emigreret til U S A, stod han i stadig brevveksling. Ingvard var landbrugsuddannet og sad nu som bankdirektør i Omaha i Nebraska; men sit gamle land havde han ikke glemt, ejheller byen ved Storebælt og forældrenes minde: „Billedet (af hebestatuen) har jeg faaet smukt indrammet som du ville det, og det hanger under Faders og Moders Billeder fra 1849. Faders Medaillier ere sat paa sort Flojl, og see pant ud“. Det kan knibe med helbredet: „Drexeline (har) igjen varet syg for en 6 Ugers. Det er nu Gigt der plager hende – –.“ Men selv om hustruen har været syg, så „ere Drengene alle raske, ja, Albert og Drexel komme naturligtvis Hjem til Juul“. Bemærk, at de 2 ældste var opkaldt efter hustruen og – broderen i Danmark! Også hans finfølelse er bemærkelsesværdig. „Kiob Dig selv en Kasse Cigarer, jeg sendte Olivia og Maren hver Kr. 50,00, Johanne Kr. 30,00.

*Thorvaldsens Hebe-statue,
som apoteker Sibbernsen
skænkede
Vester Skerninge 1908.
Illustration på receptkøvert*

Til de Fattige i Nyborg Kr. 200,00 (anonymt med Hensyn til dem der faar Hjelpen) Det er os begge en Fornoyelse at kunne gjore det.¹⁰⁾

I fællesskab besluttede de 2 brødre at skænke fødebyen et museum, og vistnok på forslag af skoleinspektør *Ernst Petersen*, museumsforeningens formand, der hidtil havde måttet se Nyborgs samlinger føre en upåagtet tilværelse på rådhuset, bestemte man sig til at restaurere den gamle borgmestergård 1914. Da var 310 år forløbet, siden *Mads Lerke* byggede fløjen mod Slotsgade, og de var ikke gået sporløst hen over hverken hans bygning eller sønnen, *Jacob Lerkes* 2 sidefløje! Når man af billeder fra datiden ser, hvilken tilstand den ærværdige gård befandt sig i, må man beundre Sibbernsens mod. Traditionen lader skuespilleren *Frederik Jensen* være født her 1863. Allerede da må bygningen have været i forfald, og nu var den skamferet til ukendelighed¹¹⁾. Heldigvis var

intet aldeles uerstatteligt gået tabt; men Nationalmuseets restaureringsarbejder varede dog til 1916. Og først 1918 flyttede museet, ét år senere folkebiblioteket ind i Mads Lerkes gård, der nu stod i sin oprindelige skønhed. Da havde Ingvard Sibbernsen skænket 50 000 \$ og apotekeren et lignende beløb i kroner – foruden en herkulisk indsats af arbejde.

Til alt held for apotekeren foregik indvielsen i de fattige år efter I. verdenskrig, så festlighederne blev begrænset. Til sin dødsdag havde han stor charme og havde derfor i sine yngre år været en meget søgt selskabsmand. Men efterhånden gik han aldrig i selskab: „Hvad skal en gammel abekat dér?“ sagde han. Man¹²⁾ har villet læse misantropi heri, men næppe med rette; en mand med Sibbernsens horizonnt forsnavres næppe således; snarere er det erkendelse af de unge års receptivitet. Man lovprieste Sibbernsens altruisme. Han svarede, at han bare var en gammel hedning – men en from hedning, der kunne sige tak. Fromheden gav han udtryk for i kirkebesøg, hvor han sang så inderligt med på salmerne, at menigheden fandt gudstjenesten tom, hvis apotekeren undtagelsesvis manglede en søndag. Hedenskabet viste sig i, at han ikke troede på Bibelens skabelsesberetning.¹³⁾ Han havde derfor kraniet af en orangutan på sit natbord, så at han „hver morgen straks kunne hilse på sin stamfar“.

Da Sønderjylland 1920 vendte hjem til moderlandet, ønskede den kærnedanske apoteker et genforeningsmonument i Vester Skerninge og tegnede selv en flot stendysse til anlægget. Nu var han jo æstetiker og tog ingen arkæologiske hensyn, ligesom han stillede sig afvisende over for historikernes betænkeligheder angående dyssens udséende. Man talte om „rundstykket på de 3 hvedeknopper“! Apotekeren fik – naturligvis – sin sag ført igennem, men næppe uden skrammer i sindet; akterne, der findes på Nyborg bibliotek, bærer hans påtegning: „Vester Skerninges Gienforeningsmonuments Jammers Minde“.¹⁴⁾

Han havde altid ønsket at passe sit apotek alene, men 4 år se-

neren antog han alligevel farmaceut, og det var ikke en provisor „Hvem-som-helst“, han fik. *Mads Nielsen*, der var den foretrukne, havde allerede da en rig lyrisk produktion bag sig; den fortsattes på Sydfyn, og det var ham, der skrev sangen på Danmarks befrielsesdag, „En lærke letted, og tusind fulgte“, så afgjort det smukkeste digt fra besættelsesårene. I sine 1956 udgivne memoirer gav han sin gamle chef, (som han kom til at efterfølge som apoteker), den smukkeste omtale, og man kan for så vidt undre sig over, at 2 så markante personligheder fik et så godt samarbejde:

„Han (Sibbernsen) var en blodrig Renæssancetype, altid i ustadig Ligevægt, højt oppe og langt nede, med bratte og voldsomme Udsving. Han rummede uforlignelige Modsætninger i sig, han kunne komme med Udtalelser, der absolut ikke var i Samklang med Katekismussen, og et Øjeblik efter folde sine Hænder og synge: „Lille Guds Barn, hvad skader dig“. Han kunde være mere grovkornet end gamle Holberg, selvom der var Damer tilstede, og han kunde citere Christian Winther og Paludan-Müller, Kingo og Brorson, saa der blev Stilhed i Stuen som under en Andagt“.15)

Med en sådan chef måtte apoteket også blive noget utraditionelt: „Ved Indgangen – sad en Papegøje i sit Bur og skingrede op hver Gang der kom Kunde“. Fuglen sov for øvrigt hver nat i en trapez i officinet, så sparede man tyverialarm, erklærede Sibbernsen¹⁶⁾ lidet anende, at senere tiders narkotikahunger skulle gøre en sådan obligatorisk. Husets helligdom var havestuen, hvor han selv boede, „hvisårsag der aldrig blev fyret“. Her opbevaredes hans bogskatte, hans mønt- og hans frimærkesamling. Stort blev hans bibliotek aldrig, men til gengæld enestående udsøgt. Navnlig hans samling af yndlingsforfatteren, *Saxo Gramaticus*, var landskendt; den rakte fra *Christiern Pedersens* endnu latinske udgave 1514 og Anders Sørensen Vedels første danske oversættelse af 1575 via et par oversættelser til engelsk og tysk over *samlige* mellemliggende danske frem til Fr. Winkel-Horns 1911, (Jørgen Olriks kom først 1925). Den blev således kun overgået – og kun p.gr. af Angérs-,

Receptkøwert fra apoteker Sibbernsens tid

Bogen er illustreret af Carl Sørensen

Kall-Rasm.- og Plesners fragmenter – af Det kgl. Biblioteks! Det var med dettes mangeårige chef, overbibliotekar *Carl S. Petersen*, apotekeren nu søgte samarbejde. Han ønskede at videregive de åndelige skatte, han havde modtaget hos Sakse til den næste generation og således *in praxi* vise sin taknemmelighed. Denne egenskab var et grundtræk i hans karakter, taknemmelighed for helbred, for livet, for udkomme (bagest i hver omsætningsbog skrev han det lille ord „TAK“), men vel allermest for de skønhedsværdier, som bøger og kunst havde åbnet hans øjne for. Også hans natursans var frapperende: „Han kunde knæle ned og kysse det først udsprungne Bøgeblad“, fortæller Mads Nielsen og fortsætter: „Bag hans robuste Væsen gemte sig et meget følsomt Sind, men han blev aldrig sentimental“.

Apoteker Sibbernsens Saxobog udkom 1927 på Reitzels forlag, der 1931 desuden udsendte *Gesta Danorum Tomus I-II*, den komplette latinske tekst udarbejdet af Jørgen Olrik og H. Ræder, mens Franz Blatt havde ordforklaringen. 1930 var ca. halvdelen af oplaget solgt; de resterende 289 eksemplarer overtoges af Munks-

gaardts forlag, der solgte sidste eksemplar 1949. Bøgerne er i dag højt efterspurgt på bogauktionerne, men nåede forinden at få et barn, „Saxonia“ 1930, Victor Madsen: Et Saxoproblem, der især behandler saksefragmenterne. At Sibbernsen betragtede disse bøger som sine hjerte børn, er vel næsten selvindlysende; han lod datidens bedste bogbindere øve deres kunst på dem, og også her var hans smag ubestikkelig: *Anker Kyster*, *Jakob Baden* og *Aksel Sandahl*, mindre kunne ikke gøre det, men så blev de også dejlige!

Så allierede Sibbernsen sig med Det danske Sprog- og Litteraturselskab, og resultatet blev en faksimileudgave af „Den første danske bibel“. Ordene står i anførselstegn, for der eksisterer oversættelser allerede fra katolsk tid;¹⁷⁾ men „Christian III's bibel“ er i alt fald den ældste komplette udgave af Den hellige skrift. Den udkom 1928 i et pragtfuldt helbind af ufarvet niger, blindtrykt med plade og med håndgjorte bronzespænder,¹⁸⁾ uden tvivl det smukkeste og mest imponerende forlagsbind, der er udført herhjemme. Samme år udnævntes han til Ridder af Dannebrog, men hvilede ikke på laurbærrerne.

Nu havde nemlig fototypien gjort også faksimileudgaver af håndskrifter mulig, og han fik den tanke at udgive Flatøbogen, den islandske Flateyjarbók med beretningen om Amerikas opdagelse fem århundreder før Kolumbus, til alverdens biblioteker. Arbejdet tog 2 år, og bogen, der tryktes i 250 eksp., udkom marts 1930, og forordet slutter med hans forlæggers dedikation:¹⁹⁾

„The idea of producing a facsimile edition of the Flateyjarbook occurred simultaneously to the bibliophile Mr. A. E. Sibbernsen and myself and I am indebted to him for financial aid towards the publication. Ejnar Munksgaard“.

Imens havde Sibbernsen fået 2 faksimileudgaver publiceret: „Peder Laales danske Ordsprog“ kom kort før Flatøbogen, mens det store værk, „Thomas Kingos Aandelige Siunge-koor“, hvor han samarbejdede med professor *J. Oskar Andersen*, allerede forelå året tidligere. Da havde det taget ham et par års arbejde, men

„sjungekoret“ var blevet ham lidt af en hjertesag også; en vis lighed var der unægteligt også mellem Sibbernsen og den iltre digterbisp. Men han brændte sit lys fra begge ender i disse år, ville endda selv tage al søndagstjeneste og alle nattevagter i apoteket, for „ellers sidder Nielsen bare og venter på, at jeg skal dø“.20) Faktisk blev jo også Mads Nielsen hans efterfølger som apoteker.

Men han var nu rundet de 80 år, og selv et jernhelbred som hans havde sine begrænsninger. Hans vulkanske temperament, der ikke var aftaget med årene, kunne stedse give besvær over for personer, der ikke kendte hans hjertefylde. Og, hvad den beskedne, ja ydmyge mand slet ikke havde regnet med: Han var ved at blive berømt! Ingen historiker, ingen litterat, ingen kunstinteresseret og da slet ingen bibliofil, der passerede Sydbyn, undlod at besøge Vester Skerninge apotek. „Da kunne han folde sig helt ud og være meget charmerende, mens han viste gæsterne sine skatte,“ fortæller *Mads Nielsen*,21) „men Dagen derpå var han i det sorteste Humour og skældte sig selv ud for en gammel Idiot og Klovn til grin for de kloge, Skersantsønnen, der vilde omgaaes Generaler“. Var det hans barndomstids Nyborg med sin særdeles mærkbare sociale lagdeling, der havde afsat ar i hans sind? Måske også følelsen af nu og da som mæcén at blive udnyttet vel hårdt! Alligevel måtte han vedgå, at kræfterne tog af, og at afslutningen nærmede sig; den var han ikke bange for, men derimod for at blive affældig. Han havde altid klaret sig selv; nu skulle han måske være afhængig af andre, hjælpes, falde til besvær. Og til sidst skulle andre klæde ham i ligskjorten – den gamle æstét fnøs allerede ved ordet.

Han kunne have sparet bekymringerne, han fik en henfart, der var ham værdig: 26. september 1931 var han til sin nabos begravelse, sang sin vane tro af hjertet med på salmerne og gik forrest, da båren bares ud. Men uden for kirkedøren sank han sammen; lægen ilede til hjælp, men kun for at konstatere hjerteslag. Og henad aften lå apoteker Sibbernsen for alteret i Vester Skerninge kirke, kistelagt som han gik og stod. I kjole og hvidt!

Hans testamente viste samme generøsitet som hans liv. Adskillige legater efterlod han sig, deriblandt ét til vedligeholdelse af det elskede anlæg. 2 verdenskrige og økonomiske kriser har indskrænket renternes værdi, men bestemmelserne overholdes troligt i taknemmelighed mod apotekeren.²²⁾ I øvrigt var Nyborg by universalarving, og da byens kommunebibliotek, Flemming Lassen & Erik Møllers mesterværk stod færdigt 1939, var der i fløjen nærmest slottet indrettet en stue til opbevaring af Sibbernsens kunst- og bogsamling – møblerne er fra hans havestue – et bibliotek i biblioteket af enestående værdi.

Hans kunstinteresser har spændt vidt: Her er arkitektoniske værker som Macody Lund: *Ad Quadratum*, Baden 1928, om trondheimdomskirkens restaurering og alle professor Storcks restaureringsplaner til St. Mariae kloster i Helsingør (Kbhv. 1915). Malerkunst og skulptur behandles i værker som Karl Madsen: *Kunstens Historie i Danmark* og hans ven Aarsleffs redegørelse for sin restaurering af dronning Margrethes sarkofag i Roskilde domkirke, begge værker indbundet af Jakob Baden og med forfatterdedikation: „Min gamle Ven, Sib.“ Kunstindustrien repræsenteres f.eks. af den ganske uerstattelige Arthur Hayden: *Kopenhagener Porzellan 1913* i det originale pergament; men også hans fag er repræsenteret ved Henrik Harpestrængs urtebøger i et dejligt kysterbind. På hans skrivebord, hvor en marmorstatuette af Oehlenschläger holder vagt, hviler Niels Slange: *Christian IV's Historie af 1749* i samtidigt helskind.

Dette er kun en brøkdelen af samlingen, der desuden omfatter alle de bøger, Sibbernsen udgav, og sådanne bøger tjener mest ved specialstudier, hvortil kommer, at deres overordentlige kostbarhed og sjældenhed ikke gør det tilrådeligt at have dem i udlånet. Men vi, der søger „ad fontes“, har al mulig grund til at være Sibbernsen taknemmelige, og mange, især naturligvis saxoforskere, har drevet kildestudier i „Sibbernsens stue“. Er man desuden bibliofil, bliver studierne en forsmag på saligheden. Også en yngre, bogglad kollega vil her bringe en tak til den gamle mæcén.

Habent sua fata libelli, bøger har deres skæbne, alle bibliofiler kender dette citat fra Terentian Maurus, kender også dets dobbelte betydning. Også Sibbernsen interesserede sig om nogen for bøger og deres skæbne, og han lærte bogglæden at kende til bunds; men her blev han ikke stående; en sådan fryd måtte bringes videre til hans medmennesker, og hans taknemmelighed bevirkede, at til sidst blev bøgerne hans skæbne.

K I L D E R

Sch.: Aage Schæffer: De danske Apotekers Historie (Kbhv. 1928) bd. II, s. 500–505.

B. P.: Tage Brandt-Pedersen: Nyborg kommunes folkebibliotek (Nbg. 1952).

M. N.: Mads Nielsen: Den gamle Apoteker fortæller (Årh. 1956).

C. S. P.: Carl S. Petersen: Ill. dansk Litteraturhistorie bd. I (Kbhv. 1929) s. 105–106 og s. 602–603.

Mnt.: Wilhelm Munthe: Et verdensforlag bygges op (Oslo 1950).

Desuden arkiverne på Vester Skerninge apotek og Nyborg kommunes folkebibliotek. Begge steder takkes for al den velvillie, jeg har mødt.

N O T E R

1) Cajus Maecenas (+ 8 f.K.) ven af Augustus. Fremragende diplomat, men især kendt for sit venskab med Virgil, Horats, Varius og Tibul samt for sin støtte til disse skønlitteraturer. (Niels Møller: Verdenslitteraturen I, 545). 2) BP. 3) Sch. 4) MN. 5) Sch. 6) BP. 7) MN. 8) Sch. 9) Sch. 10) breve fra Ingvard Sibbernsen. 11) se kronik i Fyns Social-Demokrat 7. okt. 1961. 12) meddelt af apoteker Gelting-Hansen. 13) MN. 14) MN og bibliotek. 15) MN & Digte fra besættelsestiden, Kbh. 1964. 16) MN og GH. 17) CSP. 18) Forlagsbind, udg. 1929 af Petersen og Petersen & Ejnar Munksgaard: Den første danske Bibel (Kbh. 1928). 19) Sch. 20) meddelt af apoteker Gelting-Hansen. 21) MN. 22) meddelt af apoteker Bodil Petersen.